

Капітулярый 817 г. пра падзел імперыі франкаў

пераклад з лаціны Аляксея Валынца

Да зместу

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Iesu Christi. Hludowicus, divina ordinante providentia, imperator augustus. Cum nos in Dei nomine anno incarnationis Domini octingentesimo septimo decimo, indictione decima, annoque imperii nostri quarto, mense Iulio, Aquisgrani palatio nostro, more solito, sacrum conventum et generalitatem populi nostri propter ecclesiasticas, vel totius imperii nostri utilitates pertractandas, congregassemus et in his studeremus, subito divina inspiratione actum est, ut nos fideles nostri ammonerent, quatenus, manente nostra incolomitate, et pace undique a Deo concessa, de statu totius regni et de filiorum nostrorum causa, more parentum nostrorum tractaremus. Sed quamvis haec admonitio devote ac fideliter fieret, nequaquam nobis nec his qui sanum sapiunt, visum fuit, ut amore filiorum aut gratia, unitas imperii a Deo nobis conservati divisione humana scinderetur, ne forte hac occasione scandalum in sancta Ecclesia oriretur, et offensam illius in cuius potestate omnium iura regnorum consistunt, incurreremus. Idcirco necessarium duximus, ut ieiuniis et orationibus et elemosimarum largitionibus, apud illum obtineremus, quod nostra infirmitas non praesumebat. Quibus rite per triduum celebratis, nutu omnipotentis Dei ut credimus, actum est, ut et nostra et totius populi nostri in dilecti primogeniti nostri Hlutharii electione vota concurrerent. Itaque taliter divina dispensatione manifestatum, placuit et nobis et omni populo nostro, more solemnium imperialium diademate coronatum, nobis et consortem et successorem imperii, si Dominus ita voluerit, communi voto constitui. Ceteros vero fratres eius, Pippinum videlicet et Hludowicum aequivocum nostrum, communi consilio placuit regiis insigniri nominibus, et loca inferius denominata constituere, in quibus post decessum nostrum, sub seniore fratre, regali potestate potiantur iuxta inferius adnotata capitula, quibus, quam inter eos constituimus, conditio continetur. Quae capitula propter utilitatem imperii, et perpetuam inter eos pacem conservandam, et totius Ecclesiae tutamen cum omnibus fidelibus nostris considerare placuit, et considerata conscribere, et conscripta propriis

Падзел імперыі спадара Людовіка паміж яго любымі сынамі Лотарам, а таксама Піпінам і Людовікам на чацвёртым годзе яго імператарства[1]. У імя пана нашага і выратавальніка Ісуса Хрыста. Людовік, згодна з Боскім наканаваннем імператар аўгуст. Мы, у імя Бога, у год увасаблення Спадара нашага 817, індыкта 10-га і ў 4-ты год нашай улады, месяца ліпеня ў нашым Ахенскім палацы, згодна са звычаем, прапануем сабраць свяшчэнную нараду і сойм нашага народа, а таксама духавенства[2], будзем працаваць дзеля абмеркавання справаў[3] усёй нашай імперыі; праз боскае наканаванне нечакана зроблена так, што нашы верныя абкружаюць нас непарушнай бяспекай і мірам, як загадана Богам; дзеля ўсяго каралеўства і дзеля нашых сыноў мы звяртаемся да звычаяў нашых продкаў. У якасці напаміну набожна і добрасумленна ўзнікла магчымасць усім нам, тым, хто разважае цвяроза, бачыць, што ў імя любові і павагі нашых сыноў, адзінства імперыі ад Бога разбураецца намі, каб захаваць [яе] чалавечым падзелам; невыпадкова тут выклікаецца надзвычайны выпадак у святой Царкве і крыўда для тых, у кіраванне каго склаліся ўсе звычаі каралеўства, што мы не ўхваляем[4]. З гэтай нагоды мы сцвярджаем, што неабходна, каб мы кіравалі пастамі, малітвамі і раздачай міласціны, таму што наша хвароба не чакае[5]. Ва ўсталяваным парадку праз тры дні на тых сходах, па волі ўсемагутнага Бога, як нам падаецца, зроблена так, што жаданні нашы і ўсяго нашага народа абраць нашага улюблёнага першароднага сына Лютара супалі. Такім чынам, згодна з выяўленнем боскага наканавання нам і ўсяму нашаму народу пажадана, каб ён быў каранаваны імператарскай каронай па ўрачыстым звычаі ў якасці нашага сукіраўніка і памагатага ў імперыі, калі гэта дазваляе Бог і атрымана агульная згода. Такім жа чынам яго братоў, а менавіта ўжо ўзданага[6] Піпіна і Людовіка, трэба ўзнагародзіць з агульнай згоды[7] каралеўскім станам і ўсталяваць больш дробныя паіменаваныя пасады, у якіх пасля нашай смерці пад [уладай] старэйшага брата яны валодалі б каралеўскай уладай, як ніжэй пазначана ў артыкулах, якія мы ўсталявалі сярод іх; дзеля абароны ўсіх цэркваў; разам з усімі нашымі вернымі [ix] пажадана абмеркаваць, рупліва запісаць і зацвердзіць напісанае ўласнымі

manibus firmare, ut Deo opem ferente, sicut ab omnibus communi voto actum est, ita communi devotione a cunctis inviolabiliter conserventur, ad illorum et totius populi christiani perpetuam pacem; salva in omnibus nostra imperiali potestate super filios et populum nostrum, cum omni subiectione quae patri a filiis, et imperatori ac regi a suis populis exhibetur.

Cap. 1. Volumus ut Pippinus habeat Aequitaniam et Wasconiam, et markam Tolosanam totam, et insuper comitatos quatuor, id est in Septimania Carcassensem, et in Burgundia Augustudunensem et Avalensem et Nivernensem.

2. Item Hludowicus volumus ut habeat Baioariam et Carentanos, et Beheimos et Avaros, atque Sclavos qui ab orientali parte Baioariae sunt, et insuper duas villas dominicales ad suum servitium in pago Nortgae Luttraof et Ingoldestat.

3. Volumus ut hi duo fratres, qui regis nomine censentur, in cunctis honoribus intra suam potestatem distribuendis propria potestate potiantur; tantum ut in episcopatibus et abbatiis ecclesiasticus ordo teneatur, et in ceteris honoribus dandis honestas et utilitas servetur.

4. Item volumus, ut semel in anno, tempore oportuno, vel simul vel singillatim, iuxta quod rerum conditio permiserit, visitandi et videndi, et de his quae necessaria sunt et quae ad communem utilitatem vel ad perpetuam pacem pertinent, mutuo fraterno amore tractandi gratia, ad seniore fratrem cum donis suis veniant. Et si forte aliquis illorum qualibet inevitabili necessitate impeditus, venire tempore solito et oportuno nequiverit, hoc seniori fratri legatos et dona mittendo significet; ita dumtaxat, ut cum primum possibilitas congruo tempore adfuerit, venire qualibet cabillatione non dissimulet.

5. Volumus atque monemus, ut senior frater, quando ad eum aut unus aut ambo fratres sui cum donis, sicut praedictum est, venerint, sicut ei maior potestas Deo annuente fuerit adtributa, ita et ipse illos pio fraternoque amore largiori dono remuneret.

6. Volumus atque iubemus, ut senior frater iunioribus fratribus suis, quando contra exteris nationes auxilium sibi ferre rationabiliter expetiverint, iuxta quod ratio dictaverit et temporis oportunitas permiserit, vel per se ipsum vel per fideles missos et exercitus suos oportunitum eis auxilium ferat.

рукамі, каб давесці вынік Богу, каб было зацверджана агульнай клятвай усіх, такім чынам агульным абяцаннем ўсе разам непарушна захоўваюць пастаянны мір у сябе і [сярод] усіх хрысціянскіх народаў; згодна з нашай імператарскай уладай над сынамі і нашым народам, з дапамогай усіх падданных кароль і імператар павінны падтрымлівацца сваімі народамі, як бацькі сынамі.

1. Мы жадаем, каб Піпін атрымаў Аквітанію[8] і Гасконь, і ўсю Тулузскую марку, і звыш таго чатыры графствы, гэта значыць у Септыміаніі Каркасонскае, у Бургундыі – Аугустадунскае і Аваленскае і Нівернэ.

2. Такім жа чынам мы жадаем, каб Людовік трымаў бавараў, карантанаў і багемцаў, і аvaraў, таксама славян, якія жывуць ва ўсходняй частцы Баварыі, і звыш таго дзве панскія вiлы для сваіх службаў у пагу Нордгаў: Лютраўф і Інгольдэштат.

3. Мы жадаем, каб тыя два браты, якія вызначаюцца каралеўскім станам, валодалі б кожны паасобку размеркаванай уладай ва ўсім гонары ў межах сваёй пасады, толькі каб у біскупствах і абацтвах прытрымліваліся царкоўнага парадку і каб на астатніх дадзеных пасадах служылі б з павагай і карыснай справай.

4. Таксама мы жадаем, каб раз на год у зручны час, як разам, так і паасобку, па тых справах, якія ўсталёўвае дамова, каб сачыць і клапаціцца адносна таго, што неабходна і спрыяе агульнаму дабрабыту і пастаяннаму міру, роўным чынам каб [малодшыя браты] прыходзілі да старэйшага брата са сваімі падарункамі дзеля абмеркавання [спраў] з братняй любоўю.

Калі выпадкова нехта як-небудзь, абцяжараны якой-небудзь неадкладнай неабходнасцю і не можа ў звыклы і зручны час прыйсці, той дасылае свайму старэйшаму брату паслоў і падарункі; такім чынам хця б настолькі, каб [пры ўзнікненні] першай магчымасці ў зручны час не ўхіляцца, а прыходзіць з падарункамі.

5. Мы загадваем і нагадваем, каб старэйшы брат, калі да яго прыйдуць браты, абодва, або хто-небудзь адзін, як узгадана, – паколькі яму вечным Богам нададзена большая ўлада, – такім жа чынам сам адорваў бы іх з набожнай братняй любоўю найлепшымі падарункамі.

6. Мы жадаем і загадваем, каб старэйшы брат сваім малодшым братам, перад тым, як тыя робяць выправу супраць іншаземных народаў, каб разумна аказаць яму дапамогу, якую такім чынам ён даручыў і прапанаваў у зручны час, ад сябе самога, або праз пасрадніцтва верных надаваў сваё войска як неабходную ім дапамогу.

7. Item volumus, ut nec pacem nec bellum contra exterarum et huic a Deo conservato imperio inimicas nationes, absque consilio et consensu senioris fratris ullatenus suscipere praesumant. Impetum vero ostium subito insurgentium, vel repentinis incursionibus, iuxta vires per se repellere studeant.

8. De legatis vero, si ab exteris nationibus vel propter pacem faciendam, vel bellum suscipiendum, vel civitates aut castella tradenda, vel propter alias quaslibet maiores causas directi fuerint, nullatenus sine senioris fratris conscientia ei respondeant, vel eos remittant. Si autem ad illum de quacumque parte missi directi fuerint, ad quemlibet illorum primo pervenerint, honorifice eos cum fidelibus missis usque ad eius praesentiam faciat pervenire. De levioribus sane causis iuxta qualitatem legationis per se respondeant. Illud tamen monemus, ut quomodocumque se res in confinibus eorum habuerint, semper ad senioris fratris notitiam perferre non neglegant, ut ille semper sollicitus et paratus inveniatur, ad quaecumque necessitas et utilitas regni postulaverit.

9. Praecipendum etiam nobis videtur, ut post decessum nostrum uniuscuiusque vasallus tantum in potestate domini sui beneficium, propter discordias evitandas, habeat, et non in alterius. Proprium autem suum et hereditatem, ubicumque fuerit, salva iustitia cum honore et securitate secundum suam legem unusquisque absque iniusta inquietudine possideat; et licentiam habeat unusquisque liber homo qui seniore non habuerit, cuicumque ex his tribus fratribus voluerit, se commendandi.

10. Si autem, et quod Deus avertat et quod nos minime obtamus, evenerit, ut aliquis illorum propter cupiditatem rerum terrenarum, quae est radix omnium malorum, aut divisor aut oppressor ecclesiarum vel pauperum extiterit, aut tyrannidem, in qua omnis crudelitas consistit, exercuerit, primo secreto secundum Domini praeceptum per fideles legatos semel, bis, et ter de sua emendatione commoneatur; ut si his renisus fuerit, accersitus a fratre, coram altero fratre paterno et fraterno amore moneatur et castigetur. Et si hanc salubrem admonitionem penitus spreverit, communi omnium sententia quid de illo agendum sit decernatur; ut quem salubris ammonitio a nefandis actibus revocare non potuit, imperialis potentia communisque omnium sententia coherceat.

11. Rectores vero ecclesiarum de Francia talem potestatem habeant rerum ad illas pertinentium, sive in Aquitania, sive in Italia, sive in aliis regionibus ac provinciis huic imperio subiectis, qualem tempore genitoris nostri habuerunt vel nostro habere noscuntur.

7. Мы таксама загадваем, каб ні мір, ні вайну супраць іншаземцаў і тых народаў, што варожыя імперыі, якая захоўваецца Богам, без згоды і парады старэйшага брата наперад ніяк не прымалі і не падтрымлівалі. Нечаканы набег і ўварванне мяцежнікаў або нечаканыя напады такім жа чынам [яго] браты павінны імкнуцца адбіць на чале з ім.

8. Што ж датычыцца паслоў, [якіх] дасылаюць ад іншаземных народаў або дзеля ўсталявання міру, або падтрымання вайны, або перадачы гарадоў ці замкаў, або калі будуць якія-небудзь іншыя важныя непасрэдныя прычыны, яму належыць нічога не адказваць без узгаднення са старэйшым братам, або адсылаць іх. Дзеля найлепшага [разумення] спраў пасля гэтага няхай яны адказваюць паслам асабіста.

Таксама мы загадваем, каб у [выпадку], калі яны так ці інакш будуць мець справу да іх суседзяў, заўжды не забываліся б перадаваць звесткі старэйшаму брату, каб той заўжды заставаўся ўважлівым і дасведчаным, для якой бы неабходнасці і карысці каралеўства [гэта] ні спатрэбілася.

9. Таксама мы ўяўляем неабходным загадаць, каб кожны васал пасля адыходу ад нас захаваў бенефіцыі дзеля пазбягання непаразуменняў толькі на карысць улады свайго пана, а не іншага чалавека.

10. Але калі адбудзецца так, што нехта з іх[9] з-за імкнення да зямных рэчаў, ад якіх адварочваецца Бог, чаго мы менш за ўсё жадаем і што ёсць карань усяго кепскага, будзе дзейнічаць або як злоўжывальнік, або як прыгнятальнік цэркваў, ці [будзе] пераследваць бедных, або [весці сябе] як тыран, які насаджае жорсткасць да ўсіх, па-першае таемна, па-другое адразу ж [брат] праз сваіх верных паслоў папярэджвае пана двойчы і тройчы; калі будзе супрацьдзеянне прыбышцю ад брата паслоў, у прысутнасці іншага брата, у імя бацькоўскай і братняй любові [яго] караюць і выпраўляюць. І калі па гэтай прычыне [ён] пазбегнуў бы справядлівага пакарання, усе разам вырашаюць яго выгнаць; каб у выніку гэтага выратавальнага пакарання кепскія ўчынкi [злачынца] не здолеў паўтарыць, імператарская ўлада і агульнае рашэнне ўсіх павінныя [яго] стрымліваць.

11. Таксама апекуны цэркваў Франкіі няхай маюць роўную моц правоў і адносін да іх як у Аквітаніі, так у Італіі і ў іншых месцах, а таксама правінцыях, адзінках названай імперыі з таго часу, калі нашы нашчадкі атрымаюць правы, [якія], зразумела, зацвярджаюцца намi.

12. De tributis vero et censibus vel metallis, quicquid in eorum potestate exigi vel haberi potuerit, ipsi habeant, ut ex his in suis necessitatibus consulant, et dona seniori fratri deferenda melius praeparare valeant.

13. Volumus etiam, ut si alicui illorum post decessum nostrum tempus nubendi venerit, ut cum consilio et consensu senioris fratris uxorem ducat. Illud tamen propter discordias evitandas et occasiones noxias auferendas cavendum decernimus, ut de exteris gentibus nullus illorum uxorem accipere praesumat. Omnium vero homines propter pacem artius conligandam, ubicumque inter partes elegerint, uxores ducant.

14. Si vero aliquis illorum decedens legitimos filios reliquerit, non inter eos potestas ipsa dividatur; sed potius populus pariter conveniens, unum ex eis, quem Dominus voluerit, eligat; et hunc senior frater in loco fratris et filii suscipiat, et honore paterno sublimato, hanc constitutionem erga illum modis omnibus conservet. De ceteris vero liberis pio amore pertractent, qualiter eos more parentum nostrorum salvent et cum consilio habeant.

15. Si vero absque legitimis liberis aliquis eorum decesserit, potestas illius ad seniore fratrem revertatur. Et si contigerit illum habere liberos ex concubinis, moneamus ut erga illos misericorditer agat.

16. Si vero alicui illorum contigerit, nobis decedentibus, ad annos legitimos iuxta Ribuariam legem nondum pervenisse, volumus ut donec ad praefinitum annorum terminum veniat, quemadmodum modo a nobis, sic a seniore fratre et ipse et regnum eius procuretur atque gubernetur. Et cum ad legitimos annos pervenerit, iuxta taxatum modum sua potestate in omnibus potiatur.

17. Regnum vero Italiae eo modo praedicto filio nostro, si Deus voluerit ut successor noster existat, per omnia subiectum sit, sicut et patri nostro fuit, et nobis, Deo volente, praesenti tempore subiectum manet.

18. Monemus etiam totius populi nostri devotionem et sincerissimae fidei pene apud omnes gentes famosissimam firmitatem, ut si is filius noster qui nobis divino nutu successerit, absque legitimis liberis rebus humanis excesserit, propter omnium salutem et Ecclesiae tranquillitatem et imperii unitatem, in elegendo uno ex liberis nostris, si superstites fratri suo fuerint, eam quam in illius electione fecimus conditionem imitentur; quatenus in eo constituendo non humana, sed Dei quaeratur voluntas adimplenda.

12. Што ж датычыць даніны, перапісаў і руднікоў, кожны [з братоў] у сваіх уладаннях можа збіраць і мець [іх]. Няхай валодаюць [імі] самі, каб маглі задаволіць з таго свае патрэбы і маглі б падрыхтаваць старэйшаму брату лепшыя падарункі.

13. Мы таксама жадаем, каб калі ў каго-небудзь з іх пасля нашай смерці будзе вяселле, каб ажаніўся са згоды і па парадзе старэйшага брата. Але, з мэтай пазбегнуць супярэчнасцей і каб не ўзніклі непаразуменні, мы прадугледжваем, каб ніхто з іх не збіраўся з іншаземнымі паганцамі. Сапраўды, усе людзі дзеля ўзмацнення міру [бяруць шлюб] усюды ўнутры краіны, перад гэтым яны завяшчаюць [маёмасць].

14. Калі нехта з іх памрэ і пакіне законных сыноў, яго ўлада не падзяляецца паміж імі[10], але народ збіраецца разам і абірае аднаго з іх, якога пажадае Бог. Таму старэйшы брат замест брата і [яго] сына возьме на сябе і выконвае з павагай і бацькоўскім аўтарытэтам тое распараджэнне згодна з усімі пастановамі. У дачыненні да іншых дзяцей [належаць] дзейнічаць святой любоўю, захоўваць [іх] ад смерці як нашых родных і адносіцца з павагай.

15. Калі нехта з іх памрэ без законных дзяцей, яго ўлада вяртаецца да старэйшага брата. Калі яму даводзіцца мець дзяцей ад палубоўніцы, мы заклікаем, каб у адносінах да іх ён дзейнічаў са спачуваннем.

16. Калі нехта з тых, хто мае дачыненне да нашага адыходу ад улады, па Рыпуарскім законе не дасягнуў яшчэ правамоцнага ўзросту, мы жадаем, каб ён дасягнуў паўналецця, няхай такім жа чынам, як калісьці намі, яго дзяржава апякаецца і кіруецца асабіста старэйшым братам. І калі [нашчадак] дасягне паўналецця, няхай [ён] авалодае вызначаным аб'ёмам улады ва ўсім.

17. Такім жа чынам каралеўства Італія, калі Бог пажадае вызначыць нашага памочніка, цалкам падпарадкоўваецца нашаму сыну, падобна да таго, як зрабілі наш бацька і мы; [гэты стан] па волі Бога дагэтуль захоўваецца[11].

18. Мы таксама жадаем, каб усе нашы людзі [захоўвалі] набожнасць, сумленную вернасць і вядомую цвёрдасць да ўсіх нашчадкаў, каб [у выпадку, калі] той з нашых сыноў, хто воляю нашай міласці будзе наслідаваць, памрэ без законных дзяцей дзеля усялякіх дабротаў і заспакаення цэркваў і адзінства імперыі, быў бы абраны адзін з нашых сыноў, калі дазваляць браты, якія яго перажывуць; тыя, каго мы вызначаем, працягнуць справу, паколькі пастанова патрабуе выканання, яна не [зыходзіць] ад людзей, але патрэбная Богу, [таму] трэба, каб пастанова выконвалася.

12. De tributis vero et censibus vel metallis, quicquid in eorum potestate exigi vel haberi potuerit, ipsi habeant, ut ex his in suis necessitatibus consulant, et dona seniori fratri deferenda melius praeparare valeant.

13. Volumus etiam, ut si alicui illorum post decessum nostrum tempus nubendi venerit, ut cum consilio et consensu senioris fratris uxorem ducat. Illud tamen propter discordias evitandas et occasiones noxias auferendas cavendum decernimus, ut de exteris gentibus nullus illorum uxorem accipere praesumat. Omnium vero homines propter pacem artius conligandam, ubicumque inter partes elegerint, uxores ducant.

14. Si vero aliquis illorum decedens legitimos filios reliquerit, non inter eos potestas ipsa dividatur; sed potius populus pariter conveniens, unum ex eis, quem Dominus voluerit, eligat; et hunc senior frater in loco fratris et filii suscipiat, et honore paterno sublimato, hanc constitutionem erga illum modis omnibus conservet. De ceteris vero liberis pio amore pertractent, qualiter eos more parentum nostrorum salvent et cum consilio habeant.

15. Si vero absque legitimis liberis aliquis eorum decesserit, potestas illius ad seniore fratrem revertatur. Et si contigerit illum habere liberos ex concubinis, moneamus ut erga illos misericorditer agat.

16. Si vero alicui illorum contigerit, nobis decedentibus, ad annos legitimos iuxta Ribuariam legem nondum pervenisse, volumus ut donec ad praefinitum annorum terminum veniat, quemadmodum modo a nobis, sic a seniore fratre et ipse et regnum eius procuretur atque gubernetur. Et cum ad legitimos annos pervenerit, iuxta taxatum modum sua potestate in omnibus potiatur.

17. Regnum vero Italiae eo modo praedicto filio nostro, si Deus voluerit ut successor noster existat, per omnia subiectum sit, sicut et patri nostro fuit, et nobis, Deo volente, praesenti tempore subiectum manet.

18. Monemus etiam totius populi nostri devotionem et sincerissimae fidei pene apud omnes gentes famosissimam firmitatem, ut si is filius noster qui nobis divino nutu successerit, absque legitimis liberis rebus humanis excesserit, propter omnium salutem et Ecclesiae tranquillitatem et imperii unitatem, in elegendo uno ex liberis nostris, si superstites fratri suo fuerint, eam quam in illius electione fecimus conditionem imitentur; quatenus in eo constituendo non humana, sed Dei quaeratur voluntas adimplenda.

12. Што ж датычыць даніны, перапісаў і руднікоў, кожны [з братоў] у сваіх уладаннях можа збіраць і мець [іх]. Няхай валодаюць [імі] самі, каб маглі задаволіць з таго свае патрэбы і маглі б падрыхтаваць старэйшаму брату лепшыя падарункі.

13. Мы таксама жадаем, каб калі ў каго-небудзь з іх пасля нашай смерці будзе вяселле, каб ажаніўся са згоды і па парадзе старэйшага брата. Але, з мэтай пазбегнуць супярэчнасцей і каб не ўзніклі непаразуменні, мы прадугледжваем, каб ніхто з іх не збіраўся з іншаземнымі паганцамі. Сапраўды, усе людзі дзеля ўзмацнення міру [бяруць шлюб] усюды ўнутры краіны, перад гэтым яны завяшчаюць [маёмасць].

14. Калі нехта з іх памрэ і пакіне законных сыноў, яго ўлада не падзяляецца паміж імі[10], але народ збіраецца разам і абірае аднаго з іх, якога пажадае Бог. Таму старэйшы брат замест брата і [яго] сына возьме на сябе і выконвае з павагай і бацькоўскім аўтарытэтам тое распараджэнне згодна з усімі пастановамі. У дачыненні да іншых дзяцей [належаць] дзейнічаць святой любоўю, захоўваць [іх] ад смерці як нашых родных і адносіцца з павагай.

15. Калі нехта з іх памрэ без законных дзяцей, яго ўлада вяртаецца да старэйшага брата. Калі яму даводзіцца мець дзяцей ад палубоўніцы, мы заклікаем, каб у адносінах да іх ён дзейнічаў са спачуваннем.

16. Калі нехта з тых, хто мае дачыненне да нашага адыходу ад улады, па Рыпуарскім законе не дасягнуў яшчэ правамоцнага ўзросту, мы жадаем, каб ён дасягнуў паўналецця, няхай такім жа чынам, як калісьці намі, яго дзяржава апякаецца і кіруецца асабіста старэйшым братам. І калі [нашчадак] дасягне паўналецця, няхай [ён] авалодае вызначаным аб'ёмам улады ва ўсім.

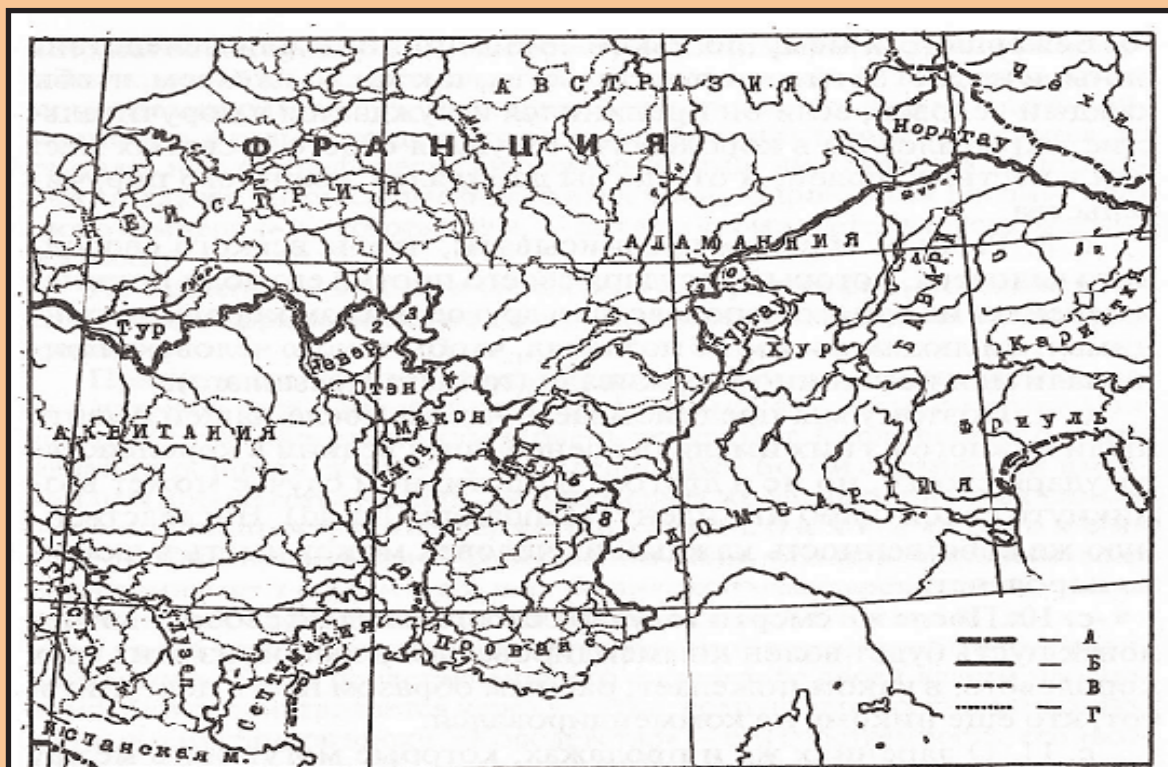
17. Такім жа чынам каралеўства Італія, калі Бог пажадае вызначыць нашага памочніка, цалкам падпарадкоўваецца нашаму сыну, падобна да таго, як зрабілі наш бацька і мы; [гэты стан] па волі Бога дагэтуль захоўваецца[11].

18. Мы таксама жадаем, каб усе нашы людзі [захоўвалі] набожнасць, сумленную вернасць і вядомую цвёрдасць да ўсіх нашчадкаў, каб [у выпадку, калі] той з нашых сыноў, хто воляю нашай міласці будзе наслідаваць, памрэ без законных дзяцей дзеля усялякіх дабротаў і заспакаення цэркваў і адзінства імперыі, быў бы абраны адзін з нашых сыноў, калі дазваляць браты, якія яго перажывуць; тыя, каго мы вызначаем, працягнуць справу, паколькі пастанова патрабуе выканання, яна не [зыходзіць] ад людзей, але патрэбная Богу, [таму] трэба, каб пастанова выконвалася.

Каментарыі:

- [1] Людовік Набожны быў каранаваны яшчэ пры жыцці свайго бацькі Карла Вялікага у 813 г.
- [2] У тэксе арыгінала «...sacrum conventum et generalitatem populi nostri propter ecclesiasticas...».
- [3] Справы – utilitates.
- [4] Маецца на ўвазе, што імператар не ўхваляе «надзвычайны выпадак» і «крыўду» для цэркваў. Такое мерапрыемства, як падзел, можна лічыць вымушаным крокам.
- [5] Магчыма, імператар падчас складання дакумента быў хворы і не ведаў, чым скончыцца яго хвароба.
- [6] У арыгінале – aequivocum.
- [7] Г. зн. пасля ўхвалы сойма знаці і з'езда духавенства.
- [8] У 781-877 гг. Аквітанія была каралеўствам.
- [9] Цяжка зразумець, ці гаворка вядзецца пра васалаў (пра якіх падрабязней – у арт. 9.), ці пра сыноў імператара.
- [10] Гэтым артыкулам парушалася традыцыя франкаў падзяляць свае ўладанні паміж сынамі. Тым самым уводзіўся прынцыпова новы для іх парадак перадачы трона ў спадчыну.
- [11] У той час Італія знаходзілася на асобым становішчы ў імперыі. Ёй кіраваў пляменнік Людовіка Набожнага Бернард (810-817 гг.). Гэтым актам пра падзел Бернард фактычна пазбаўляўся свайго каралеўства.

Карта ўзята з выдання Левандовский А.П. Карл Великий: через Империю к Европе. - М., 1999. С. 219.

Карта 20. Разделы 806 и 817 годов:

А — границы империи; Б — границы раздела 806 года; В — границы раздела 817 года; Г — границы пагов, упомянутых в отдельных актах.

Цифрами обозначены паги:

1 — Каркассон; 2 — Аваллон; 3 — Оксуа; 4 — Шалон; 5 — Савойя;
6 — Тарентез; 7 — Морьенн; 8 — Суза; 9 — Клетгау; 10 — Гетау.

Сокращение: м. — марка.